Rikoksen-torjunnan rakentaminen

PAIKALLISEN RIKOKSENTORJUNNAN IDEAKIRJA #1

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO

Rikoksen-torjunnan rakentaminen

PAIKALLISEN
RIKOKSENTORJUNNAN
IDEAKIRJA #1

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO
PL 157 | 00121 Helsinki
PUHELIN (09) 1825 7862 | FAKSI (09) 1825 7518
SÄHKÖPOSTI | rikoksentorjunta@om.fi
www.rikoksentorjunta.fi

ALKUTEOS | Bygga upp brottsförebyggande arbete. Lokalt brottsförebyggande arbete idéskrift #1 från Brottsförebyggande rådet. BRÅ-rapport 1999:5.
ALKUTEOKSEN TOIMITUS | Erik Grevholm, Titti Hasselrot, Jan Andersson
© Brottsförebyggande rådet, Tukholma.

KÄÄNNÖS | Ville Hinkkanen
KUVAT | Mervi Hyvärinen

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO
HELSINKI, 2000.

SISÄLTÖ

Ratkaisuna paikallinen toiminta 9

Miten paikallinen rikoksentorjuntaneuvosto organisoidaan? 15

Olemassa olevia yhteistyön muotoja — tai uusia 16
Työnjako 18
Sisältö on muotoa tärkeämpää 23

Sosiaalinen ja tilannetorjunta — kaksi päästrategiaa 25

Sosiaalinen rikollisuuden ehkäisy 28
Tilannetorjunta 30

Toimijat, ohjelma ja toimintasuunnitelmat 35

Rikoksentorjunnan toimijat 36
Rikoksentorjuntaohjelma 41
Rikoksentorjunnan toimintasuunnitelmat 43

Lisätietoja 46

Esipuhe

Valtioneuvosto teki 4.3.1999 periaatepäätöksen kansalliseksi rikoksentorjuntaohjelmaksi, jonka tavoitteena on luoda yhteinen toimintapolitiikka rikollisuuden vähentämiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi. Ohjelman painopiste on kunnissa tapahtuvassa paikallisessa rikoksentorjunnassa ja yhteistyössä. Tavoitteena on rikoksentorjuntaohjelmien laatiminen kaikkiin kuntiin. Kansallinen rikoksentorjuntaohjelma on julkaistu *oikeusministeriön yleisen osaston julkaisussa 2/1999 Turvallisuustalkoot. Kansallinen rikoksentorjuntaohjelma*.

Ohjelmaa toteutettaessa on havaittu, että paikallistasolla tarvitaan tietoa ja esimerkkejä siitä, miten rikoksentorjuntayhteistyö järjestettäisiin, millaisiin selvityksiin rikoksentorjuntaohjelmat pitäisi perustaa, millaisia toimia rikollisuuden ehkäisemiseksi kannattaisi harkita ja miten toteutettujen hankkeiden tuloksellisuutta olisi arvioitava.

Ruotsissa hyväksyttiin kansallinen rikoksentorjuntaohjelma muutamaa vuotta aikaisemmin ja siellä ollaan paikallisen rikoksentorjunnan kehittämisessä askeleen edellä Suomea. Ruotsin *Brottsförebyggande Rådet (BRÅ)* on julkaissut sarjan paikallisen rikoksentorjunnan ideakirjasia vastaamaan havaittua tarvetta hyvistä käytännön esimerkeistä. Koska maamme olot ovat hyvin samankaltaiset, ruotsalaiskirjasten ohjeet soveltuvat enimmäkseen sellaisenaan myös Suomeen. Rikoksentorjuntaneuvosto on saanut *BRÅ:lta* luvan kirjasten julkaisemiseen suomeksi.

Suomeksi julkaistava sarja käsittää neljä perusoppaaksi tarkoitettua kirjasta. Ideakirjaset ovat *Rikoksentorjunnan rakentaminen (#1), Kartoitus, analysointi ja priorisointi (#2), Rikoksentorjuntatyö käytännössä (#3)* ja *Arviointi ja dokumentointi (#4).*

BRÅ:n kirjaset on kirjoittanut Erik Grevholm. Ville Hinkkanen on kääntänyt kirjaset 1 ja 2, Jouni Sipiläinen kirjaset 3 ja 4. Suomentamisen yhteydessä on tehty vähäisiä muutoksia asiasisällön sovittamiseksi Suomen oloihin.

Rikoksentorjuntaneuvostoa edeltänyt neuvottelukunta on aikaisemmin julkaissut suomeksi teoksen *John Graham – Trevor Bennet (toimittanut ja uudistanut Mikael Scheinin): Rikoksentorjunnan strategioita Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 156. Helsinki 1998*. Sitä suositellaan ideakirjasten täydennykseksi niille, jotka haluavat perehtyä keskeiseen rikoksentorjuntatutkimukseen.

luku 1.

Ratkaisuna paikallinen toiminta

"Ratkaiseva edellytys tehokkaalle rikoksentorjuntatoiminnalle on, että on olemassa paikallista kiinnostusta ja halua toimia. Paikallisella rikoksentorjuntaneuvostolla tulisi olla tässä merkittävä asema ja sen tulisi muodostaa luonnollinen kotipaikka ja yhteyspiste yksittäisille ihmisille, yrityksille, yhdistyksille ja organisaatioille, jotka haluavat antaa oman panoksensa."

Teoksesta Allas vårt ansvar — ett nationellt brotsförebyggande program (DS 1996:59; sama paikallisen rikoksentorjunnan korostus on Suomen kansallisessa rikoksentorjuntaohjelmassa Turvallisuustalkoot — Kansallinen rikoksentorjuntaohjelma. Oikeusministeriö. Yleisen osaston julkaisuja 2/1999. suom. huom.).

Paikallinen osallistuminen on välttämätöntä, jota rikollisuutta voitaisiin ehkäistä pitkäjänteisesti. Tätä korostetaan toistuvasti [Ruotsin] hallituksen kansallisessa rikoksentorjuntaohjelmassa. Siinä esitetään myös ajatus paikallisista rikoksentorjuntaneuvostoista.

Tämä kirjanen on tarkoitettu oppaaksi niille, jotka käynnistävät paikallista rikoksentorjuntatoimintaa. Sarjan seuraavissa kirajsissa opastetaan ongelmien analysointiin, kerrotaan esimerkkejä rikoksentorjuntatoimista ja neuvotaan, miten toimia arvioidaan.

PAIKALLISEN RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTON TEHTÄVÄNÄ VOI OLLA

- kartoittaa ongelmia ja resursseja
- analysoida ongelmia
- hyväksyä kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen rikoksentorjuntaohjelma
- laatia konkreettisia toimintasuunnitelmia
- käynnistää ja tukea rikoksentorjuntahankkeita
- välittää tietoa ja vastata eri toimenpiteiden koordinoinnista
- kehittää ja arvioida tehtyjä toimenpiteitä

Näissä kirjasissa haluamme erityisesti korostaa erilaisten toimijoiden — ammattilaisten ja vapaaehtoisten — yhteistyötä. Vakinaiseen työhön, jota esimerkiksi poliisi ja sosiaalitoimi tekevät enemmän tai vähemmän muista tahoista riippumatta, ei kiinnitetä niin paljon huomiota.

Yhteistyöhön voivat osallistua kunta tai sen osat, poliisi, terveydenhoito, muut viranomaiset, elinkeinoelämän ja yhdistyksien edustajat sekä yksittäiset kansalaiset.

Rikoksentorjunta tarkoittaa “toimenpiteitä, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisten rikollista käyttäytymistä edistäviin tai ehkäiseviin tekijöihin”.

luku 2.

Miten paikallinen rikoksentorjunta-neuvosto organisoidaan?

Pysyvä yhteistyöelin voi toimia tehokkaasti ja pitkäjänteisesti, kun yksilöiden ja ryhmien tiedot ja kiinnostus rikoksentorjuntaan yhdistetään. Tämä on paikallisten rikoksentorjuntaneuvostojen perusajatus.

Toiminta voidaan organisoida monella eri tavalla. Toimintamuodon valinnan tulee sopia paikallisiin edellytyksiin — ongelmakuvaan, alueen kokoon, siihen, mitkä tahot saadaan kiinnostumaan toiminnasta, perinteisiin jne.

Organisaatiota voidaan kutsua paikalliseksi rikoksentorjuntaneuvostoksi — tai joksikin muuksi. Käytössä on useita erilaisia nimityksiä.

Siitä työstä, jota paikalliset rikoksentorjunnan yhteistyöryhmät jo ovat tehneet eri puolilla maata, voidaan osoittaa arvokkaita kokemuksia, miten rikoksentorjunta on järjestettävissä tehokkaaksi.

Olemassa olevia yhteistyön muotoja — tai uusia

Ei ole epätavallista, että paikallinen neuvosto kootaan niiden tahojen muodostaman ydinryhmän ympärille, jotka jo osallistuvat johonkin erityiseen rikoksia ehkäisevään toimintaan. Kysymys on voinut olla reagoinnista tapahtuneisiin väkivallantekoihin tai juopotteluun ja järjestyshäiriöihin taajamien keskustoissa juhlapyhinä. Vastatoimet ovat voineet vaatia enemmän tai vähemmän organisoitua yhteistyötä esimerkiksi poliisin, sosiaalitoimen ja vanhempainyhdistyksen kesken. Tämä voi olla merkittävä ensimmäinen askel kohti tiiviimpää organisaatiota, jossa kunta, aatteelliset yhdistykset, intressiryhmät, asunto-osakeyhtiöt jne. ovat laajemmin edustettuina.

Jos paikallisella tasolla on olemassa vakiintunutta päihteiden ja huumeiden vastaista yhteistyötä, se voidaan osittain yhdistää rikoksentorjuntatoiminnan kanssa. Tällä tavoin voidaan välttää tarpeeton päällekkäisyys. Ruotsissa on monin paikoin yhdistetty rikoksentorjuntatoiminta kunnal-

lisella tasolla terveyslautakunnan toimintaan. Monilla rikoksentorjunnan osa-alueilla on läheisiä yhtymäkohtia kansanterveyteen, kuten sosiaalityöllä niiden lasten ja nuorten keskuudessa, jotka ovat vaarassa päätyä rikollisiksi. Useiden ehkäisynäkökulmien yhdistäminen tällä tavoin on hyödyllistä. Tällöin on kuitenkin välttämätöntä tarkistaa neuvoston kokoonpano ja miettiä toiminnan suuntautumista. Sellaiset tahot kuten poliisi, asuntoosakeyhtiöt, kriminaalihuolto ja paikallinen elinkeinoelämä osallistuvat harvoin terveyslautakuntaan, mutta ne voivat olla tärkeitä rikoksentorjunnassa. [Suomessa poliisiasiain neuvottelukunnat voisivat olla esimerkki olemassa olevasta yhteistyöjärjestelmästä, suom. huom.]

Useissa kunnissa on jo aikaisemmin ollut nuoriin ja rikollisuuteen liittyvää yhteistyötä poliisin, sosiaalitoimen sekä koulun välillä. Turvallisuuskomitean (SOU 1994:122) suosituksien vuoksi monessa Ruotsin kunnassa on sitä paitsi elimiä turvallisuuden edistämiseksi. Monien rikoksentorjuntaneuvostojen juuret ovat näissä yhteistyöelimissä, mikä voi luonnollisesti olla hyvä lähtökohta. Jos yhteistyö on toiminut hyvin, sitä voidaan pitää pohjana laajemmin suunnitellulle toiminnalle. Jos olemassa oleva organisaatio on toiminut huonosti, on ehkä järkevää luoda kokonaan uusi rakenne paikallista rikoksentorjuntaa varten.

On tärkeää, että paikallinen organisaatio voi vastata koko alueen väestön edustamiin tarpeisiin ja toiveisiin. Laajasti kokoonpantu neuvosto merkitsee — hyvässä ja pahassa — että osa edustajista osallistuu käytännössä vain vähäisessä määrin rikoksia ehkäisevään toimintaan. Tämä voi johtaa hyödyllisiin uusiin ajatuksiin — mutta myös siihen, että näiden edustajien osallistumista on vaikea säilyttää aktiivisena. Toisin sanoen on tärkeää luoda toimiva organisaatio, joka hyödyntää kaikkien jäsentensä pätevyyden ja kiinnostuksen.

Työnjako

Millainen on toimiva organisaatio? Kuten aikaisemmin todettiin, se riippuu ongelmakuvasta, siitä, ketkä saadaan kiinnostumaan toiminnasta, jne.

Rikoksentorjuntaneuvosto on ensisijaisesti tarkoitettu *organisoimaan, käynnistämään, suunnittelemaan, tukemaan* ja *kehittämään* rikoksentorjuntatoimintaa. Neuvoston tehtävänä ei siis ole itse toteuttaa konkreettisia toimia rikosten ehkäisemiseksi. Neuvostoon tai sen työryhmiin osallistuvien tahojen kuuluu sen sijaan tehdä käytännön työ normaalin toimintansa puitteissa.

Toinen tehtävä, joka neuvostolla voi olla, on toimia *lausunnonantajana* sellaisissa kysymyksissä, joilla on merkitystä rikollisuudelle ja rikoksentorjunnalle paikallisella tasolla — esimerkiksi ravintoloiden anniskelulupaasioissa ja kunnan yleiskaavasta päätettäessä.

Rikoksentorjuntaorganisaatiolla tulee olla paikallisyhteisön laaja ja arvovaltainen tuki ja sen pitää samanaikaisesti pystyä työskentelemään tehokkaasti yksittäisten konkreettisten ongelmien parissa. Yksi tapa näiden vaatimusten yhdistämiseen on perustaa rikoksentorjuntaneuvoston alaisuuteen *työryhmiä* rajattuine tehtävineen.

Paikallinen neuvosto

Paikalliseen rikoksentorjuntaneuvostoon osallistuvat viranomaiset, organisaatiot ja yhteisöt päättävät tietenkin itse, ketkä henkilöt edustavat niitä neuvostossa. Kokemusten mukaan toiminnasta tulee tehokkaampaa, jos neuvosto kootaan henkilöistä, joilla on valtuudet tehdä päätöksiä edustamansa tahon nimissä. Jos nämä päätöksentekijät ovat estyneitä osallistumaan neuvoston kokouksiin, on toivottavaa, että neuvostolle valitaan päätösvaltaisia varajäseniä.

Läheinen yhteys kunnan poliittiseen johtoon tuo tehoa rikoksentorjuntatoimintaan. On tavallista, että neuvosto yhdistetään kunnanhallitukseen tai kunnanvaltuustoon. Kunnan johdon kautta aktivoidaan puolestaan

erilaiset hallintoelimet, millä on suuri merkitys. Rikoksentorjuntaprojektit koskettavat aina tavalla tai toisella sekä kuntaa että poliisia, minkä vuoksi niiden tulisi aina olla edustettuina rikoksentorjuntaneuvostossa. Muiden osallistujien myötävaikutus riippuu muun muassa siitä, millaisten ongelmien kanssa aiotaan työskennellä, mikä puolestaan perustuu ongelma- ja resurssikartoitukseen.

Joskus on välttämätöntä valita henkilö *koordinoimaan* neuvoston työtä. Tällöin koordinaattorilla tulee olla selvä toimeksianto ja hänen tulee saada tukea sekä taustataholtaan että neuvoston jäseniltä.

Esimerkki paikallisen rikoksentorjuntaneuvoston kokoonpanosta, jolla on sekä painokkuutta että laajuutta:

- kunnanhallituksen poliittinen edustaja
- lähipoliisin päällikkö
- opetustoimen johtaja
- sosiaalitoimen johtaja
- kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen johtaja
- kriminaalihuollon johtaja
- perusterveydenhoidon johtaja
- jonkin taloyhtiön isännöitsijä
- yrittäjäyhdistyksen puheenjohtaja
- elinkeinoelämän edustaja

Esimerkkejä työryhmistä ja niiden kokoonpanoista sekä ongelma-alueiden ryhmittelystä

Asumisturvallisuus

- lähipoliisin päällikkö
- asuntoyhtiöiden toimihenkilöitä [alkuperäisteksti puhuu asuntoyhtiön yksikönjohtajista, suom. huom.]
- vuokralaisyhdistyksen puheenjohtaja
- rakennusviraston asuinalueista vastaava päällikkö

Keskustan turvallisuus

- lähipoliisin päällikkö
- kauppiasyhdistyksen puheenjohtaja
- ravintola- ja viihdealan edustaja
- rakennusviraston keskustasta vastaava päällikkö
- kunnan alkoholiasioita käsittelevä virkamies
- sosiaalitoimen kenttätyön päällikkö

Turvallisuus kouluissa

- opetustoimenjohtaja
- nuorisotoimen johtaja
- kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen johtaja
- opettaja sekä oppilas

Varhainen puuttuminen
- lastensuojelun johtaja
- neuvolatoimen johtaja
- vapaaehtoisjärjestöjen edustajia

Uusintarikollisuus
- kriminaalihuollon johtaja
- sosiaalitoimen johtaja
- kunnan asuntotoimiston johtaja
- työnvälityksen johtaja
- vapaaehtoisjärjestöjen edustajia

Työryhmät

Jos neuvoston alaisuuteen päätetään perustaa työryhmiä, ongelma- ja resurssikartoituksen tulee olla tehtäväjaon lähtökohtana. Ryhmittely voidaan tehdä esimerkiksi ongelma-alueiden, rikostyyppien taikka maantieteellisen jaon perusteella. Työryhmien tehtäviin voi kuulua hahmotella ja suunnitella konkreettisia toimenpiteitä, valvoa toiminnan dokumentointia, valmistella ryhmän työkentälle konkreettinen toimintasuunnitelma ja ankkuroida toiminta rikoksentorjuntaneuvostoon.

Työryhmien jäsenten tulee edustaa niitä tahoja, jotka voivat vaikuttaa ehkäisevästi ryhmän toimialan rikollisuuteen. *Nuoret* ovat rikoksentorjunnassa voimavara, vaikka heidät helposti unohdetaankin. Muita paikallisia voimia, jotka voivat osallistua toimintaan, ovat urheiluseurat, eläkeläisjärjestöt, maahanmuuttajayhdistykset sekä naapuriapu- ja "yöjalka"-ryhmät. *(Lisää paikallisista osallistujista luvussa 4.)*

Esimerkkejä työryhmistä, jotka on jaettu rikos-tyyppien mukaan

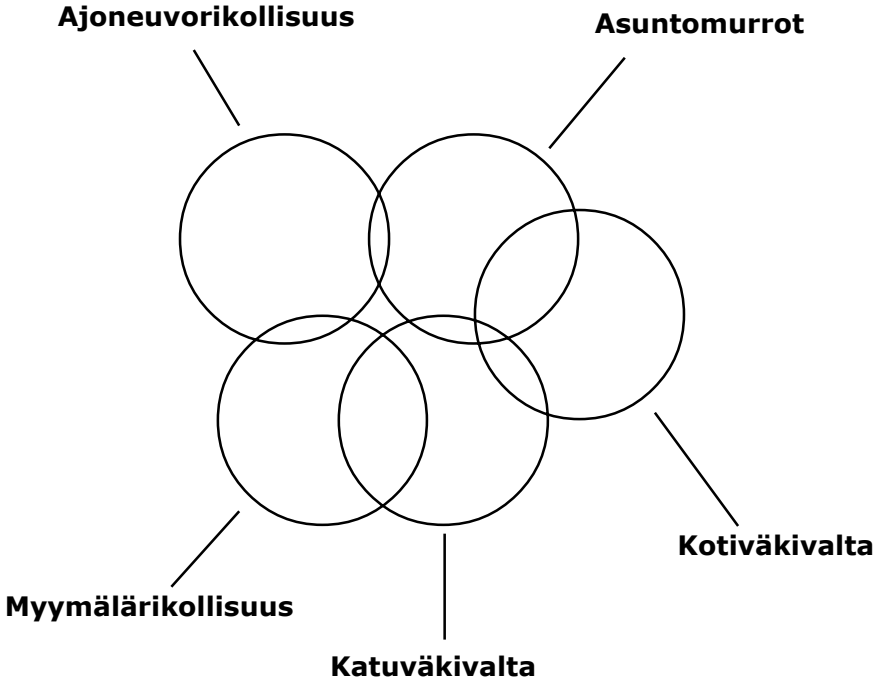

Osallistuminen alueellisella tasolla

Rikoksentorjuntatoiminta on osoittautunut erityisen vireäksi kunnissa, joissa lääni osallistuu toimintaan. Alueelliseen toimintaan voivat osallistua esimerkiksi läänin poliisiviranomainen, lääninhallitus, maakuntahallinto ja läänin kuntien yhdistys. Alueellinen organisaatio on toivottava useasta eri syystä. Se voi muun muassa edistää rikoksentorjuntaneuvostojen perustamista läänin alueella, rakentaa rikoksentorjuntaan osallistuvien tahojen verkostoja ja koordinoida koulutustoimintaa.

Sisältö on muotoa tärkeämpää

Hyvä rakenne ja muoto ovat luonnollisesti hyväksi rikoksentorjuntayhteistyölle. Itse organisaatio ei kuitenkaan ole tavoite, vaan väline muutoksen aikaansaamiseksi. Tärkeää on se, mitä rikoksia ehkäiseviä toimia toteutetaan ja mitä tuloksia niillä saadaan.

(Katso myös luku 4.)

luku 3.

Sosiaalinen ja tilannetorjunta — kaksi päästrategiaa

Rikoksia ehkäiseviä toimia käynnistetään, jotta saavutettaisiin tiettyjä tavoitteita. Taustana sosiaalisen ja tilannetorjunnan kuvauksille esitetään ensiksi lyhyesti rikoksentorjuntatoiminnan kolme päätavoitetta.

Vähennetään rikostilaisuuksia!

Ruotsin kaltaisessa uudenaikaisessa ja kehittyneessä maassa kansalaiset hankkivat paljon varallisuutta — mutta sen seurauksena syntyy runsaasti uusia tilaisuuksia tehdä rikoksia. Jopa yksittäisellä pysäköintialueella altistetaan rikollisuudelle miljoonien kruunujen arvoinen omaisuus. Tavallinen ruotsalainen koti sisältää esineitä, joiden yhteisarvo on huomattavan suuri. Aineellisen omaisuutemme suoja on yleisesti ottaen heikentynyt — puhutaan muun muassa epävirallisen kontrollin vähenemisestä.

Elämme nykyisin liikkuvampaa elämää kuin ennen, ja niinpä omaisuutemme on vähemmän valvottua. Lisääntynyt huvielämä ja alkoholin levinnyt käyttö ovat samalla synnyttäneet kasvavan väkivaltaongelman.

Nyky-yhteiskunta luo siis paljon houkutuksia tehdä omaisuusrikoksia sekä monia uusia tilanteita, jotka voivat johtaa väkivaltaan. Rikollisuutta, johon tällaiset seikat erityisesti vaikuttavat, kutsutaan tilannerikollisuudeksi. Sillä tarkoitetaan lain vastaisia tekoja, joita ei tapahtuisi, ellei itse tilaisuus niin sanotusti houkuttelisi rikokseen.

Tilannerikollisuutta voidaan torjua lähinnä rikostilaisuuksia vähentävillä toimilla (ks. sivu 26).

Vähennetään rekrytoitumista rikollisuuteen!

Pieni joukko rikoksenuusijoita tekee suuren osan kaikista rikoksista. Tämä lähes pelkästään miehistä koostuva ryhmä on vain pieni osa kaikista niistä ihmisistä, jotka joskus ovat syyllistyneet rikokseen.

Paikallisen rikoksentorjuntaneuvoston pitää asettaa tärkeysjärjestyksen kärkeen toimet rikollisten elämäntapojen omaksumisen ehkäisemiseksi. Rikollisuuteen rekrytoitumista voidaan ehkäistä vaikuttamalla sellaisiin sosiaalisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat kielteisesti lasten kasvuvuosina. Samalla kun rikostilaisuuksia vähentävillä toimilla voidaan vähentää nii-

den ihmisten määrää, jotka hankkivat kokemuksia rikosten tekemisestä, näillä menetelmillä on merkitystä myös rikollisten elämäntapojen omaksumiseen.

Rikollisuuteen rekrytoitumista tulee siis vähentää *sosiaalisten ja tilannetorjunnan toimien yhdistelmällä.*

Vähennetään rikosten uusimista!

Rikoksentorjuntatyössä ei saa unohtaa niitä, jotka jo ovat kehittäneet itselleen rikollisen elämäntavan. Nämä henkilöt on nimittäin helppo määritellä ja tavoittaa — yhteiskuntaan palaavat vangit ovat hoidon ja toimien, lähinnä vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon, kohteena.

Tärkeintä on, mitä tapahtuu aivan vapausrangaistuksen suorittamisen jälkeen. Paikallisten viranomaisten tulee kehittää yhteinen näkemys siitä, miten vapautumistilanteessa toimitaan. Jo laitoksessa pitää tehdä ennen vapautumista huolellisia valmisteluja. Jotta työ olisi tehokasta, panostusten pitää lisäksi olla pitkälle tähtääviä.

Erityisesti on kiinnitettävä huomiota vapautuvien vankien asunto- ja työllisyystilanteeseen. Ilman kunnon asuntoa ja työtä olevan rangaistun riski tehdä uusi rikos rangaistuksen suorittamisen jälkeen on suuri.

Paikalliset uusintarikollisuutta ehkäisevät toimet ovat siis pääasiassa luonteeltaan sosiaalisia (ks. sivu 24).

Yksi tapa jakaa rikoksentorjunta on jako sosiaaliseen rikollisuuden ehkäisyyn ja tilannetorjuntaan. Kysymys ei ole kahdesta täysin vastakkaisesta lähestymistavasta; sosiaalisilla toimilla on tilannetorjuvia piirteitä ja päinvastoin.

Rikoksentorjunnan käsitteistä ja tavoitteiden määrittelystä esiintyy tietysti erimielisyyksiä. Tässä osuudessa tarkastelemme lähemmin mitä rikollisuuden tutkijat yleensä tarkoittavat kahdella usein käytetyllä käsitteellä: sosiaalisella rikollisuuden ehkäisyllä ja tilannetorjunnalla.

Sosiaalinen rikollisuuden ehkäisy

Sosiaalinen rikollisuuden ehkäisy pyrkii vaikuttamaan ihmisten alttiuteen (motivaatioon) tehdä rikoksia. Koska rikolliset taipumukset kehittyvät suureksi osaksi varhaisina vuosina, lapset ja nuoret ovat tärkein kohderyhmä. Toimia tehdään aikuistenkin rikollisten taipumuksien vähentämiseksi, esimerkiksi panostamalla rikoksenuusijoihin.

Sosiaalisella ehkäisyllä pyritään vaikuttamaan toisaalta ihmisten itsekontrolliin ja toisaalta sitoutumiseen normaaliin yhteiskuntaan.

Itsekontrolli tarkoittaa kykyä vastustaa houkutuksia ja yllytyksiä. Ihmisiä, joilla on heikko itsekontrolli, kutsutaan "tässä-ja-nyt -suuntautuneiksi", toisin sanoen heidän on vaikea suunnitella toimintaansa ja ymmärtää etukäteen sen seurauksia. Heitä houkuttelevat välittömät palkinnot, esimerkiksi jännitys — palkinnot, joita juuri rikollisuus ja muu poikkeava käyttäytyminen voivat tarjota. Toimet itsekontrollin vahvistamiseksi tulee suunnata suoraan nuoriin, mutta mieluiten mukaan tulisi ottaa myös heidän vanhempansa ja/tai muut huoltajat. Lastensuojelu on toimintaalue, jossa voidaan havaita tarve ja ryhtyä toimiin itsekontrollin vahvistamiseksi. Mahdollisuudet vaikuttaa siihen, mitä tapahtuu perheiden sisällä, ovat luonnollisesti rajoittuneita. Yksi käyttökelpoinen tapa voi olla perheiden tukeminen eri muodoissaan, esimerkiksi vanhempainkoulutus.

Sitoutumisella normaaliyhteiskuntaan tarkoitetaan ihmisten sitoutumista niihin normeihin, arvoihin ja yleisesti hyväksyttyihin toimintoihin, joiden ympärille arkipäiväinen elämä rakentuu. Kuinka paljon energiaa yksilö käyttää sellaiseen elämään osallistumiseen? Kuinka laajasti hän jakaa kanssaihmistensä enemmistön käyttäytymisnormit ja arvot? Voimakkaiden siteiden katsotaan johtavan siihen, että yksilö ottaa riskin menettää paljon tekemällä rikoksen tai muun epäsosiaalisen teon. Toimenpiteet yhteiskuntaan sitoutumisen vahvistamiseksi voivat koskea pieniä lapsia, nuoria ja joissain tapauksissa aikuisiakin. Koulu ja vapaa-aikasektori ovat monella tapaa tällaisen toiminnan sopivia ympäristöjä. Kouluun valmista-

vat toimet voivat olla järkeviä, etenkin riskialttiiden alueiden lapsille. Myös toimet koulupinnauksen ehkäisemiseksi ja runsas vapaa-ajan toimintojen tarjonta voivat olla tehokkaita.

Yleiset hyvinvointiuudistukset ja erityinen ongelmasuuntautuneisuus

Sosiaalisen rikollisuuden ehkäisyn yksi laji ovat ne yleiset hyvinvointiuudistukset, jotka pyrkivät parantamaan yhteiskuntaa eri tavoin, esimerkiksi kehittynyt yleinen lastensuojelu. Näillä yhteiskunnallisilla uudistuksilla on varmasti rikollisuutta ehkäisevä vaikutus, vaikka se harvoin nimetäänkään varsinaiseksi tavoitteeksi. Koska nämä sosiaalipoliittiset toimet perustellaan ja niitä edistetään paljolti paikallisen rikoksentorjunnan tärkeysjärjestyksistä riippumatta, tässä kirjoituksessa kiinnitetään niihin vähemmän huomiota.

Enemmän tai vähemmän yleisten hyvinvointitointen ohella paikallisella tasolla harjoitetaan eri tyyppistä sosiaalityötä, jossa on rikollisuutta ehkäisevä aineksia. Osa toimista on yleisiä ja suunnataan ryhmiin, joista vain harvat uhkaavat kehittää turmiollisen elämäntavan, esimerkiksi kohteena voivat olla jonkin vuosikurssin tai koulun kaikki oppilaat. Muut toimet kohdistuvat erityisiin ongelmaryhmiin, esimerkiksi skinheadeihin ja muihin riskivyöhykkeen henkilöryhmiin.

Erityisiin riskiryhmiin kohdistettujen toimien onnistumisen edellytys on, että kohderyhmät ja niiden ongelmat tunnetaan hyvin. Nuorten kanssa työskentelevät voivat tehdä havaintoja ja analyyseja siitä, ketkä erityisesti ovat tointen tarpeessa. Ajateltavissa olevia sosiaalisen ehkäisyn kohderyhmiä ovat riskiperheiden nuoret, sosiaalisesti heikkojen alueiden nuoret, rikoksia tehneet nuoret ja rikoksenuusijat.

Ongelmana on, että ihmiset, jotka ovat sosiaalisten tointen suurimmassa tarpeessa, ovat usein erityisen vaikeasti tavoitettavissa ja vaikutettavissa. Eniten toimien tarpeessa olevien saavuttamiseksi ja suhteen ylläpitämiseksi näihin pitää kehittää strategioita.

Pitkäjänteiset vaikutukset

Sosiaalinen rikollisuuden ehkäisy on pitkäjänteistä työtä, joka harvoin perustuu lyhyille yksittäisille toimille. Myös vaikutukset voivat olla pitkäkestoisia. Jos henkilöön vaikutetaan sosiaalisesti suuntautuneella rikoksentorjunnalla, muutoksella todennäköisesti on merkitystä kauan työn päättymisen jälkeen. Suotuisassa tapauksessa onnistutaan ehkäisemään sekä yksilön että ympäristön kannalta vaikeita ongelmia.

Pitkä aikajänne merkitsee myös yhtä strategian heikkouksista. Koska sosiaalisten tointen tulokset voidaan usein todeta vasta pitkän ajan kuluttua, on joskus vaikeaa ylipäätään osoittaa, että toimet olisivat vähentäneet rikoksia. Yksi ja sama henkilö on sitä paitsi usein monien sellaisten sosiaalisten toimien kohteena, joissa on ehkäiseviä aineksia, mikä entisestään heikentää mahdollisuuksia osoittaa yksittäisten toimenpiteiden tuloksia.

Vaikutusten hankalan arvioinnin vuoksi vähemmän onnistuneet rikoksentorjuntaprojektit voivat jatkua vuosia ennen kuin ne lopetetaan tehottomina. Samalla onnistuneet toimet uhkaavat jäädä ilman niiden ansaitsemaa tunnustusta.

Tilannetorjunta

Tilannetorjunta tarttuu konkreettisiin olosuhteisiin, joissa ihmiset elävät, vaikuttavat ja tekevät päätöksiä. Rikollisten taipumusten asemesta keskitytään rikoksiin houkutteleviin tilanteisiin.

Tilanne voi merkitä enemmän tai vähemmän rikostilaisuutta. Toisaalta tilanne voi merkitä houkutusta tehdä rikos tai se voi johtaa sosiaaliseen kitkaan, josta voi seurata mm. väkivaltaa. Sosiaalisella kitkalla tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa tuntemattomat, humalassa olevat ihmiset ahtautuvat ravintolajonoon.

Se, mikä on rikostilanne, vaihtelee yksilön rikollisten taipumusten mukaan. Rikollisesti aktiiviset henkilöt etsivät rikostilaisuuksia, muut eivät.

Yksi tilannetorjunnan näkökulma on, että yksilöt arvioivat rikoksen mahdollisia hyötyjä sen vaikeuksia ja riskejä vastaan. Rikosten, erityisesti varkauksien, katsotaan siis olevan tietyiltä osin rationaalisen päätöksenteon tulosta. Muuttuneiden edellytysten oletetaan voivan vaikuttaa todennäköisyyteen tehdä rikos.

Tilannetorjunnassa käytettäviä menetelmiä ovat:

- rikoksen tekemisen vaikeuttaminen
- kiinnijäämisriskin kasvattaminen
- rikoksesta saatavan hyödyn pienentäminen
- selittelyn vaikeuttaminen

Rikollisuutta, erityisesti väkivaltaa, voidaan ehkäistä myös toimenpiteillä

- sosiaalisen kitkan vähentämiseksi.

Tilannetorjunta	**Esimerkkejä rikoksia torjuvia toimenpiteistä**
Rikoksen tekemisen vaikeuttaminen	Paremmat lukot Myynti tiskin yli
Kiinnijäämisriskin kasvattaminen	Epävirallinen valvonta Lisätty tarkkailu Kameravalvonta
Rikoksesta saatavan hyödyn vähentäminen	Töherryksien puhdistaminen
Selittelyn vaikeuttaminen	Selvät järjestyssäännöt Roskakorit
Sosiaalisen kitkan vähentäminen	Sujuvampi järjestyksenpito Ravintolajonojen ruuhkautumisen estäminen

Näiden esimerkkien tarkoitus on osoittaa, että toimet ovat usein välittömiä ja konkreettisia. *(Ideakirjassa 4, "Rikoksentorjuntatoimet — esimerkkikokoelma", kuvaillaan tarkemmin erilaisia rikostilanteita torjuvia konkreettisia toimia.)*

Ongelmakeskeisyys

Paikallisen rikoksentorjuntaneuvoston tai sen työryhmän paikallisesta ongelmakuvasta laatiman kartoituksen tavoitteena on mm. määrittää ne alueet, kohteet ja ajankohdat, jotka ovat erityisen alttiita rikoksille. Pyrkimyksenä on tunnistaa rikollisuutta helpottavia olosuhteita ja lisäksi täsmentää, ketkä tehokkaimmin voivat vaikuttaa näihin olosuhteisiin. Kartoituksen perusteella voidaan käynnistää tilannetorjunnan toimia.

Toimia kaikille, ongelma kerrallaan

Tilannetorjunnan toimia ei yleensä suunnata joihinkin erityisryhmiin vaan tiettyihin riskitilanteisiin. Toimenpiteet koskevat kaikkia niiden kanssa tekemisiin tulevia — esimerkiksi niitä, jotka ovat tietyssä paikassa tai kulkevat tietyn oven läpi. Kohdealue voi olla kauppa, pysäköintipaikka, kaikki kunnan alueella sijaitsevat asunnot tai kaikki maksut tietyn maksujärjestelmän kautta.

Tilannetorjunnan avulla puututaan tavallisesti vain yhteen ongelmaan kerrallaan, mikä merkitsee rajoitusta. Onnistuneet tilannetorjunnan toimet voivat kuitenkin saada entistä pienemmän joukon ihmisiä hankkimaan kokemuksia rikosten tekemisestä ja saada kaikesta huolimatta lakia rikkovat vähentämään rikollista toimeliaisuuttaan. Tämä merkitsee, että voitot rikollisuuden ehkäisyssä voivat olla suurempia kuin mitä havaitaan itse toimenpiteen yhteydessä.

Korvautuminen ja leviäminen

Tilannetorjunnan toimien ongelma on, että tietyssä paikassa ehkäisty rikollisuus voi *siirtyä muualle, muiksi rikostyypeiksi ja muihin aikoihin*. Jos asuinalueen autojen pysäköinti järjestetään niin, että autovarkaudet vähenevät, voivat rikokset siirtyä toiselle alueelle. Vaihtoehtoisesti autovarkaudet voivat vaihtua muiksi rikoksiksi samalla alueella, esimerkiksi kalliiden polkupyörien varkauksiksi. Rikokset voivat myös siirtyä muihin

ajankohtiin. Korvautumisen riski näyttää eroavan voimakkaasti eri tilanteissa ja riippuvan paljolti siitä, ketkä henkilöt ovat osallisina. Yleinen johtopäätös kuitenkin on, että korvautuminen riistää harvoin kaikkia rikoksentorjunnan vaikutuksia.

Toisaalta tilannetorjunnan toimi voi myös aiheuttaa *myönteisiä leviämisvaikutuksia* muille alueille, rikostyyppeihin ja aikoihin. Toimet tappelujen ja pahoinpitelyjen vähentämiseksi jollakin julkisella paikalla voivat vähentää muita saman tyyppisiä rikoksia lähialueilla, ja vaikutukset voivat ulottua myös muihin rikostyyppeihin, kuten varkausrikoksiin ja vahingontekoihin.

Nopeita tuloksia

Jos rikostilanteita torjuva toimenpide on tehokas, tulokset havaitaan kuta kuinkin välittömästi. Tämän hyvän ominaisuutensa vuoksi tilanteisiin kohdistuvat toimenpiteet ovat erityisen sopivia aloitettaviksi jo paikallisen rikoksentorjuntatoiminnan varhaisessa vaiheessa. Nopeat tulokset voivat innostaa päätöksentekijöitä ja pitää kiinnostusta yllä.

Tilanteisiin vaikuttavat toimet voidaan jakaa toimiin, jotka vaikuttavat vain niin kauan kuin jotakin erityistä tehdään, ja toimiin, joiden vaikutus on enemmän tai vähemmän pysyvää. ”Yöjalka” tai muu vanhempainvaellus kuuluu ensimmäiseen ryhmään. Pitkävaikutteisemmin suunnatuista toimista on erityisesti huomattava fyysisen ympäristön järjestelyt, esimerkiksi se, minne pyörätelineet sijoitetaan ja miten julkisten paikkojen valaistus järjestetään. Voidaan kuitenkin todeta, että tiedot rikostilanteisiin kohdistettujen toimenpiteiden pitkäaikaisista vaikutuksista ovat toistaiseksi riittämättömiä.

POLIISI

luku 4.

Toimijat, ohjelma ja toiminta-suunnitelmat

Paikallisen rikoksentorjuntatyön tulee ottaa huomioon siinä määrin kuin mahdollista kaikkien kansalaisten tarpeet, toiveet ja voimavarat. Rikoksentorjuntaohjelman tulee perustua yhteisen ongelma- ja resurssikartoituksen tuloksiin sekä siitä tehtyyn analyysin.

Yleisen rikoksentorjuntaohjelman lisäksi on tarvetta konkreettiseen toimintasuunnitelmaan.

Rikoksentorjunnan toimijat

Aikaisemmissa luvuissa (ks. sivu 13) annettiin esimerkkejä siitä, miten paikallinen rikoksentorjuntatoiminta voidaan organisoida paikalliseksi neuvostoksi operatiivisine työryhmineen. Samalla nimettiin myös eräitä keskeisiä toimijoita. Tässä luvussa kerrotaan muistakin toimijoista sekä niille mahdollisesti ajateltavista tehtävistä. Kysymyksessä ei ole tyhjentävä esitys. Se, kuka on paras tekemään mitäkin, on mahdollista päättää ainoastaan paikallisten edellytysten perusteella.

Poliisi

On vaikea ajatella toimivaa rikoksentorjuntaneuvostoa, jossa poliisi ei olisi edustettuna. Rikosten ehkäiseminen on yksi poliisin päätehtävistä. Poliisin rooli rikosten ehkäisijänä on vahvistunut lähipoliisiuudistuksen sekä ongelmasuuntautuneen toiminnan korostumisen myötä. Tarkoitus on, että poliisin pitää voida tarjota aikaa, voimia ja tietoja paikallisen tason rikoksentorjuntayhteistyön käyttöön. Poliisi on asemansa vuoksi itse monissa tapauksissa paikallisen rikoksentorjuntaneuvoston päätoimija. Käytännössä juuri poliisi tekee usein aloitteen pysyvien organisaatioiden muodostamiseksi rikoksentorjuntayhteistyötä varten. Poliisilla on myös sellaista tietoa rikollisuuden laajuudesta ja rakenteesta, joka pitää käyttää paikallisen rikoksentorjuntatoiminnan hyväksi.

Kunnan poliittinen johto, kunnan hallintokunnat, koulu ja sosiaalitoimi

Toinen vähintään yhtä tärkeä osallistuja kuin poliisi on kunta. Poliittisten päätösten ja *kunnan hallintokuntien aktivoimisen kautta* kunta — ennen kaikkea *kunnanvaltuusto* ja *kunnanhallitus* — voi antaa voimaa paikalliselle rikoksentorjuntatoiminnalle. Suuremmissa kaupungeissa tulisi rikoksentorjuntatoiminta organisoida mieluummin kuntaa pienempiin yksikköihin. Käytännöllistä saattaa olla soveltaa kaupunginosahallinnon mukaista aluejakoa.

Kunta tavoittaa suuren osan väestöstään vakinaisten toimintojensa — kuten sosiaalitoimen, lastensuojelun, koulun ja nuorten vapaa-ajan toiminnan — kautta. Tämä koskee erityisesti niitä ihmisiä, joihin rikoksentorjuntatyössä on erityisesti kiinnitettävä huomiota.

Koulu opetus- ja kasvatustehtävineen on tärkeä osallistuja. Lapset ja nuoret viettävät suuren osan ajastaan koulussa. Niin opettajat kuin muukin kouluhenkilöstö voivat varhaisessa vaiheessa tunnistaa yksilöllisiä ja muita ongelmia kuten kiusaamista, väkivaltaa tai vahingontekoja. Koululle tulisi syystä antaa keskeinen asema rikoksentorjunnassa.

Sosiaalitoimen tiedot ja ehkäisevät mahdollisuudet tulee käyttää hyväksi, jotta rikoksentorjuntatoimintaan saataisiin mahdollisimman suuri tehokkuus. Sosiaalitoimi tarjoaa tukea ja käyttää hoidollisia ja huollollisia toimia monissa eri muodoissa. Osa toiminnasta on luonteeltaan etsivää työtä. Se saa siksi varhaisessa vaiheessa yhteyden ihmisiin, jotka ovat päätyneet tai matkalla rikollisuuden leimaamaan elämäntapaan. Sosiaalitoimi on lisäksi avainasemassa vankilasta vapautuneiden, joista suuri osa on rikoksenuusijoita, sopeuttamisessa yhteiskuntaan.

Muut kunnan hallintokunnat

Jokaisessa kunnassa on *kulttuuri- ja vapaa-aikatoimi* tai vastaava yksikkö, joka vastaa monitoimitaloista, liikuntahalleista jne. Sillä voidaan ajatella olevan useita erilaisia mahdollisuuksia ehkäistä rikoksia. Hyvin toimivalla ja kattavalla vapaa-ajan toimintojen tarjonnalla voi itsessään olla rikok-

sia ehkäiseviä vaikutuksia. Vapaa-ajan käytön näkökulmasta voi lisäksi olla mahdollista tavoittaa nuoria, jotka eivät tavallisesti osallistu järjestettyihin harrastuksiin.

Kunnan hallintokuntia, jotka harvemmin otetaan huomioon rikosten ehkäisijöinä, ovat *puistoista* ja vastaavista julkisista paikoista sekä *liikenne- ja katuasioista* vastaavat yksiköt. Kumpienkin työpaikoilla on henkilökuntaa, joka liikkuu paljon ulkona kunnan alueella ja jolla on tietoa siitä, missä ja milloin rikoksia ja järjestyshäiriöitä esiintyy, esimerkiksi mitkä paikat ovat erityisen riskialttiita vahingonteoille. Kunnallisilla pysäköinninvalvojilla voi olla tarjota monia hyödyllisiä havaintoja paikallisten ongelmakuvien kartoitukseen. Katu- ja puistohallinnolla on myös tärkeä asema rikoksia torjuvien konkreettisten toimenpiteiden toteutuksessa, esimerkiksi korjausrakentamisessa tai järjestettäessä katuvalaistusta.

Toinen kunnallinen voimavara, joka eräissä tapauksissa on aktivoitu paikalliseen rikoksentorjuntaan, on *palo- ja pelastustoimi*, tässä yhteydessä lähinnä palokunta. Pelastustoimi saattaa olla mukana "yöjuoksu"-tyyppisissä projekteissa. Erityisesti pelastustoimi on onnistunut rikoksentorjuntatyössä kouluttamalla ja kasvattamalla nuoria, joilla on rikollisuuteen liittyviä ongelmia.

Muita mainittavia voimavaroja ovat kunnan *alkoholiasioita käsittelevä virkamies* sekä *turvallisuusvastaavat*. Heidän työtehtävillään on suoria yhtymäkohtia paikallisen rikoksentorjuntaneuvoston pyrkimyksiin.

Kriminaalihuolto

Vapaudessa tapahtuva kriminaalihuolto vastaa avoseuraamuksiin tuomittujen tuesta ja valvonnasta. Heitä ovat [Ruotsissa, suom. huom.] suojeluvalvontaan, sopimushoitoon, yhdyskuntapalveluun tai sähköisesti valvottuun kotiarestiin tuomitut. Kysymys on siis vapausrangaistuksen vaihtoehtoisesta täytäntöönpanomuodoista, vapaudessa täytäntöön pantavista seuraamuksista ja vankilan jälkeisestä ehdonalaisesta vapaudesta. [Suomessa

kysymys on ehdollisesti tuomittujen nuorten ja ehdonalaisesti vapautettujen valvonnasta sekä yhdyskuntapalvelun ja nuorisorangaistuksen täytäntöönpanosta. Suom. huom.]

Uusintarikollisuuden ehkäisyn tulee kuulua paikallisen rikoksentorjuntatyön keskeisiin tehtäviin. Siksi on tärkeää, että kriminaalihuolto osallistuu yhteistyöhön. Sillä on tärkeää tietoa alueen toimintatavoista ja menetelmistä. Lisäksi kriminaalihuollon henkilöstö voi antaa yleistietoa — rikkomatta yksittäistapauksien salassapitoa koskevaa velvollisuutta — asiakkaittensa tilanteesta.

Terveyden- ja sairaanhoito

Terveyden- ja sairaanhoito on alue, johon rikoksentorjunnassa on kiinnitetty aivan liian vähän huomiota. Erityisesti äitiysneuvoloilla on ainutlaatuisia mahdollisuuksia saada varhaisvaiheen tieto vaikeista perhetilanteista sekä ihmisten henkilökohtaisista ongelmista, ja ne voivat päteviin toimiin.

Hoitoalalla käsitellään monia ongelmia, joilla voi olla yhteyksiä rikollisuuteen, kuten alkoholin ja huumeiden väärinkäyttöä tai psyykkisluonteisia vammoja ja kriisejä. Sekä perusterveydenhoidossa että päivystyspoliklinikoilla kohdataan väkivallan uhreja, joista monet altistuvat väkivallalle kerta toisensa jälkeen. On liiankin tavallista, että nämä rikokset jäävät tulematta poliisin tietoon.

Asuntosektori

Suuri osa paikallisen rikoksentorjuntatyön kohteena olevista rikoksista ja ongelmista liittyy asuntoihin. Kysymys on kaikenlaisesta, asuntomurroista ja pyörävarkauksista erilaisiin järjestyshäiriöihin. Useilla asuntosektorin toimijoilla on kiinnostusta osallistua rikoksentorjuntaan ja edellytyksiä osaltaan vaikuttaa siinä. Osallistujat voivat olla yksityisiä asunto-osakeyhtiöitä tai kunnallisia kiinteistöyhtiöitä taikka vuokralais-, asukas- tai omakotiyhdistyksiä. Myös tällä alueella kysymys on toimijoista, joiden oman ja toisten vuoksi voivat saada liikkeelle merkittävän voiman paikallisiin rikosten vastaisiin ponnisteluihin.

Vakuutusyhtiöt

Rikosten ja vahinkojen ehkäisy on olennainen osa vakuutusyhtiöiden toimintaa. Tämän vuoksi yhtiöillä on tietoa rikollisuudesta ja sen vastaisista toimista sekä aktiivista kiinnostusta tukea ja harjoittaa rikoksentorjuntatyötä. Vakuutusyhtiöiden intressit ja pätevyys tulee siksi käyttää hyödyksi — pysyvissä neuvostoissa, työryhmissä tai yksittäisissä projekteissa.

Muu elinkeinoelämä

On havaittu, että kauppa ja teollisuus eivät ole vain rikollisuuden uhreja vaan ne myös osallistuvat siihen ja luovat sille edellytyksiä, esimerkiksi saattamalla alttiiksi runsaan valikoiman varkaiden tavoittelemia ja usein heikosti suojattuja kohteita. Tämä kaksoisrooli tekee elinkeinoelämästä tärkeän rikoksentorjunnan toimijan. Elinkeinoelämä voi olla edustettuna osin yksittäisten yritysten, osin yrittäjäyhdistysten tai vastaavien tahojen kautta.

Muut osallistujat

Monet muut organisaatiot, yhdistykset, yhteisöt, viranomaiset, toimihenkilöt ja yksityiset voidaan saada osallistumaan paikalliseen rikoksentorjuntatoimintaan. Esimerkkejä ovat sellaiset yhdistykset kuin Punainen Risti, rikosuhripäivystykset, urheiluseurat, vanhempain- ja siirtolaisyhdistykset, osuustoimintaliike, sivistysliitto, raittius-, eläkeläis- ja oppilasjärjestöt, paikalliset liikenneyhtiöt, naapuriapuryhmät, kirkko sekä muut uskonnolliset yhteisöt.

Ainoastaan paikallinen rikoksentorjuntaorganisaatio itse voi muodostaa kokonaiskuvan siitä, keiden yhteistyökumppaneiden tulisi olla mukana. On olemassa paljon tahoja, jotka voivat ja haluavat osallistua rikoksentorjuntaan.

Rikoksentorjuntaohjelma

Paikallisen rikoksentorjunnan pitkän tähtäimen tavoitteet tulee koota rikoksentorjuntaohjelmaksi. Ohjelma tuotetaan paikallisessa rikoksentorjuntaneuvostossa taikka työryhmässä, jonka tehtäväksi neuvosto on sen antanut, ja sitä levitetään sekä toiminnan aktiivisille osallistujille että yleisölle.

Rikoksentorjuntaohjelma voi toimia paikallista toimintaa yleisesti ohjaavana asiakirjana. Ohjelmassa tiivistetään ongelma- ja resurssikartoitus, siitä tehdyt johtopäätökset sekä tulevan toiminnan linjaukset. Ohjelmassa on myös aiheellista esitellä rikoksentorjuntaorganisaatio sekä suunniteltuja rikoksentorjuntahankkeita. Ohjelmasta tulee käydä ilmi tavoitteet, keinot ja eri toimijoiden välinen tehtävänjako.

Ohjelma voi hyvin käsittää myös alueen yleisen turvallisuustyön ja alkoholin ja huumeiden ehkäisytyön. Erilaisten ehkäisevien toimintojen yhdentäminen on juuri tavoiteltavaa. Kuvauksen ei tarvitse olla yksityiskohtaista taikka tyhjentävää. Tärkeintä on antaa yleisluontoinen kuva paikallisesta toiminnasta.

Ohjelman laatiminen

Ohjelman voi valmistella työryhmä tai rikoksentorjuntaorganisaatioon osallistuva yksittäinen henkilö. Ohjelman valmistelijan tai valmistelijoiden tulee olla hyvin perehtynyt/perehtyneitä organisaation toimintaan ja paikallisiin olosuhteisiin.

Aloittakaa mieluusti ohjelman *luonnoksella*. Neuvoston jäsenet ja muut voivat tämän jälkeen esittää näkemyksiä ohjelman sisällöstä. Lausuntokierros tehdään sen varmistamiseksi, että toimintaan osallistuvat tahot ovat sisällöstä yhtä mieltä ja että se on asiallisesti oikea.

Ohjelma viestinä

Ohjelman kohderyhmä käsittää useampia tahoja kuin ne, jotka järjestäytyneesti osallistuvat rikoksentorjuntaan. *Ihanne olisi, että ohjelman sanoma tavoittaisi kunnan kaikki asukkaat.* Tällä tavoin saadaan ihmiset osallisiksi, mikä voi johtaa sekä laajempaan ymmärrykseen että aktiivisempaan osallistumiseen käytännön työhön. Ohjelman tulee sisältää tiedot siitä, kenelle kiinnostuneet voivat esittää näkemyksiä, ehdotuksia ja tiedusteluita.

Jos ohjelma jaetaan yleisölle, voidaan samalla käyttää tilaisuutta hyväksi ja selittää joitakin ehkäisevän toiminnan keskeisiä näkökohtia; esimerkiksi jotakin erilaisista rikollisuuden ehkäisyn menetelmistä, erilaisten tietojen tärkeydestä sekä siitä, että toiminta on pitkäjänteistä.

Miksi rikoksentorjuntaan panostetaan?

- Kaikilla on oikeus turvallisuuteen
- Kaikki ovat jossain mielessä rikollisuuden uhreja
- Heikot ryhmät kärsivät rikollisuudesta eniten
- Runsas rikollisuus on kallista
- Runsas rikollisuus voi tehdä alueen vähemmän houkuttelevaksi
- Rikollisuutta voidaan ehkäistä
- Rikoksentorjunta voi olla kustannuksiin nähden tehokasta sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä
- Rikoksentorjunta vaatii yhteisiä ponnistuksia

Kiinnittäkää huomiota siihen, ettei ”me-ja-ne”-näkökulma pääse leimaamaan esitystä. Rikoksia tekevät kaikenlaiset ihmiset, ja monet jakavat vastuun siitä, että rikoksia tehdään.

Ohjelman virallinen asema

On tärkeää, että rikoksentorjuntaohjelma vaikuttaa käytännön työssä. Tämän vuoksi tavoitteena tulee olla, että ohjelma käsitellään ja *hyväksytään kunnanvaltuustossa*, ts. siitä tulee kunnan tai kunnan osan virallinen suunnitelma rikollisuutta ehkäisevää ja turvallisuutta lisäävää toimintaa varten.

Jotta ohjelma palvelisi tarkoitustaan, sisällön tulee vastata kehityksen vaihetta ja yleensäkin todellista tilannetta. Siksi voi olla aiheellista *päivittää ohjelman sisältöä* asioiden edetessä, esimerkiksi jo vuoden jälkeen.

Rikoksentorjunnan toimintasuunnitelmat

Ohjelman pohjalta voidaan laatia konkreettisia toimintasuunnitelmia — esimerkiksi jokaista toimintavuotta varten. Toimintasuunnitelma on *käytännön toimintaa ohjaava asiakirja*, ja sen kohderyhmänä ovat rikoksia ehkäisevään työhön välittömästi osallistuvat toimijat, esimerkiksi operatiiviset työryhmät sekä konkreettisia toimenpiteitä toteuttavat. Toimintasuunnitelmassa täsmennetään, mitä rikoksentorjuntaa toimintavuoden aikana harjoitetaan.

Toimintasuunnitelmassa kerrotaan, kuka hoitaa erilaiset työtehtävät sekä milloin, missä ja miten.

Työryhmien pääasialliset tehtävät ovat:

- konkreettisten rikoksentorjuntatoimenpiteiden toteuttaminen,
- tehdyn työn dokumentointi ja
- toteutettujen toimenpiteiden seuranta ja arviointi.

Toimintasuunnitelman tulee sisältää suhteellisen yksityiskohtaiset kuvaukset:

- siitä, mihin ongelmiin keskitytään,
- siitä, mitä keinoja käytetään,
- konkreettisista tavoitteista,
- eri osallistujien välisestä työnjaosta,
- ajankäyttösuunnitelmasta ja
- siitä, miten toimenpiteet dokumentoidaan sekä miten niitä seurataan ja arvioidaan.

Toimintasuunnitelman voi laatia, aivan kuten ohjelmankin, rikoksentorjuntaorganisaatioon kuuluva työryhmä. Tehtävä vaatii hyviä tietoja organisaation toiminnasta, paikallisista olosuhteista, ongelma- ja resurssikartoituksen tuloksista sekä siitä, millaisia toimia rikoksentorjuntaan osallistuvat tahot voivat toteuttaa.

Lähettäkää toimintasuunnitelma kaikille asianosaisille lausunnolle. Suunnitelma, joka ei ole ankkuroitunut asianosaisten toimintaan, ei toimi niin kuin oli ajateltu.

Suunnittelu on avain menestykselliseen rikoksentorjuntatyöhön. Siksi rikoksentorjuntaohjelman ja toimintasuunnitelmien laadinta on tärkeää. Yhtä olennaista on, että rikoksentorjunta ei jää erilaisten asiakirjojen tuottamiseen. Tavoitteena on tietenkin, että analyysit ja suunnittelu johtavat konkreettiseen toimintaan.

“Hyvin onnistuvat toiminnot ovat kokemusten mukaan sellaisia, joiden suunnitteluun, dokumentointiin ja arviointiin on käytetty aimo annos energiaa.”

Lisätietoja

[Ruotsin Brottsförebyggande rådetin (BRÅ:n) ideakirjasen tässä jaksossa kerrotaan BRÅ:sta, sen tehtävistä ja julkaisuista sekä annetaan Ruotsin rikoksentorjuntaohjelman ja parin muun tässä kirjasessa viitatun lähteen tilaustiedot. Suomennoksessa kerrotaan vastaavia suomalaisia lisätietoja. Suom. huom.]

Rikoksentorjuntaneuvosto on oikeusministeriön yhteydessä toimivat rikollisuuden ehkäisyn asiantuntija-, yhteistyö- ja suunnitteluelin. Sen edeltäjä oli nimeltään rikoksentorjunnan neuvottelukunta.

Rikoksentorjuntaneuvon tehtävänä on mm. edistää ja seurata valtioneuvoston periaatepäätöksellään 4.3.1999 hyväksymän kansallisen rikoksentorjuntaohjelman toteutumista.

Ohjelma ja siihen liittyvä muistio on tilattavissa julkaisuna *Turvallisuustalkoot — Kansallinen rikoksentorjuntaohjelma. Oikeusministeriö. Yleisen osaston julkaisuja 2/1999* rikoksentorjuntaneuvostosta (ilmainen), puh. (09) 1825 7862. Julkaisu on käännetty myös ruotsiksi ja englanniksi.

Ohjelman tausta-aineistoksi on julkaistu teos *John Graham ja Trevor Bennett (toimittanut ja uudistanut Mikael Scheinin): Rikoksentorjunnan strategioita Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 156*. Se on tilattavissa Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta (hinta 108 mk), puh. (09) 1825 7855.

Rikoksentorjuntaneuvostosta on saatavissa myös rikoksentorjuntaohjelman valmistelussa käytetty Ruotsin rikoksentorjuntaohjelman suomennos ja kaupunginjohtajatyöryhmän ja koulutyöryhmän mietinnöt (monisteita). Edellinen työryhmä selvitti paikallisen rikoksentorjunnan kehittämistä, jälkimmäinen koulun mahdollisuuksia rikollisuuden ehkäisyssä.

Paikallinen osallistuminen on ratkaisevaa, jos rikoksia halutaan ehkäistä pitkäjänteisesti. Paikalliseen rikoksentorjuntayhteistyöhön voivat osallistua kunta tai kunnan osa, poliisi, terveydenhuolto, muut viranomaiset, elinkeino- ja yhdistyselämän edustajat sekä yksittäiset kansalaiset.

Tämä kirjanen on tarkoitettu oppaaksi niille, jotka käynnistävät paikallista rikoksentorjuntatoimintaa. Tekstiä voi käyttää sekä toiminnan käynnistäjien tukena että apuna uusien ihmisten perehdyttämisessä. Kirjasessa korostetaan erityisesti yhteistyötä; eri toimijoiden vakinaista toimintaa käsitellään vähemmän.

RIKOKSENTORJUNTANEUVOSTO, PL 157, 00121 Helsinki
PUHELIN (09) 1825 7862 / FAKSI (09) 1825 7518
SÄHKÖPOSTI rikoksentorjunta@om.fi
www.rikoksentorjunta.fi